

Çocuklarda Beden Sınırları Tasarımları ve Onay Kavramı: Bir Eylem Araştırması¹

Uzm. Psk. Vesile ÇETİN-KAZAK

Özne Terapi Aile Danışma Merkezi, İstanbul / Türkiye,
vesilecetinn@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1992-3975

Dr. Öğr. Üyesi Göklem TEKDEMİR

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, İstanbul / Türkiye,
tekdemir@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5988-4176

Öz

Bebeklikten itibaren bedenin tanınması hem temel duyuların gelişiminde hem de benlik ve kimlik kuruluşunda çok önem taşır. Bebeğin dokunma yoluyla anneye kurduğu ilişki, bedenin sınırlarının farkına varılmasında en temel süreçtir. Bedenin sınırlarının farkına varılması, ilişki kurulan başkalarının da beden sınırlarının fark edilmesine ve bu sınırların ihlal biçimleri ile ihlal durumunda nasıl tepkiler verilebileceği bilgisini oluşturmaya sebep olur. Çocuklara yönelik cinsel istismar vakalarında, çocuğun beden sınırlarının farkındalığına sahip olması, cinsel istismarın önlenmesinde dikkate alınması gereken en önemli değişkenlerden biridir. Bu çalışmanın amacı, beden farkındalığı ve iyi-kötü dokunma ayrımı ile dokunma davranışı ile ilişkili olarak onay kavramının çocuklara aktarılmasıdır. Bu amaçla, ilköğretim çağındaki öğrencilerle bir eylem araştırması gerçekleştirilmiştir.

¹ Bu araştırma, AKÇANSA ve TOÇEV (Tuvana Okuma İstekli Çocuk Eğitim Vakfı) tarafından ilkokullarda ve ortaokullarda gerçekleştirilen Benim Mahallem Projesi kapsamında yürütülmüştür.

* Sorumlu Yazar. Tel: +90 506 305 98 42 | Araştırma Makalesi.

Makale Tarih Bilgisi. Gönderim: 09.02.2021, Kabul: 19.07.2021, Erken Görünüm: 02.12.2022, Basım: Haziran, 2023

ir. Beden sınırları, iyi-kötü dokunma ayrımı ve onay kavramı üzerine odaklanan bir müdahale programı geliştirilmiş, bu program öncesi ve sonrası toplanan veriler karşılaştırılarak programın bu kavramların edinimi görüşme verileri toplanarak değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonuçları, müdahale programı sonrasında çocukların beden sınırlarına ilişkin farkındalıklarının olumlu yönde değiştiğini ve dokunma türleri bağlamında onay kavramını daha sıklıkla kullandıklarını göstermiştir. Bu sonuçlar neticesinde, uygulanan programın çocukların beden sınırlarını fark etmelerinde ve bu bağlamda onay kavramını edinmelerinde etkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Beden sınırları; İyi dokunma; Kötü dokunma; Onay kavramı; Eylem araştırması.

Representations of Body Boundaries and the Concept of Consent Among Children: An Action Research Study

Abstract

Beginning from infancy, recognizing one's body is crucial for the development of basic senses as well as the construction of self and identity. The relationship built between a mother and her baby through touching constitutes the fundamental process in terms of developing an awareness of body boundaries. One's knowledge of own body boundaries result in recognizing others' body boundaries and acquisition of knowledge about what constitutes a violation of these boundaries and how to react when it occurs. In cases of sexual abuse of children, awareness of body boundaries is one of the most important variables to consider. The aim of this study is to teach children the concepts of body boundaries, distinction of good-bad touch and consent. To this end, an action research which is a type of qualitative study, is carried out with primary school children. An intervention program focusing on these concepts was developed and the interview data gathered before and after application of the program was compared to determine any changes due to the program. The results of the study revealed that the children's awareness of body boundaries changed in a positive manner and that they reported the concept of consent more in relation to types of touch. The findings of the study revealed that the program was effective in terms of increasing children's awareness of body limitations and acquisition of concept of consent in this context.

Keywords: Body boundaries; Good touch; Bad touch; Consent; Action research.

Extended Summary

Purpose

How children relate to their bodies not only enable them to recognize their body and allow them to develop their own body boundaries but also provide them a structure for the development of the self. The relationship they build with their bodies empower them to understand what others' touch to their bodies might mean and why asking others' consent before touching their bodies is a must. Knowledge of body boundaries permits the child to interpret an intervention as good or bad touch which is one of the crucial variables in preventing sexual abuse of children.

The aim of this study is to investigate children's representations of body boundaries, delineate their opinions about violations of body boundaries in terms of touch and determine whether these representations change due to the intervention program developed and used in this study.

Method

This study utilizes the approach of action research which is a type of qualitative study focusing on a specific problem in a social context and aiming to come up with a practical solution to solve it. Here, with a goal of contributing to prevention of sexual abuse of children, an intervention program consisting of conveying the knowledge about body boundaries, types of touch and the concept of consent is developed.

The sample consisted of 270 participants who were 3rd and 4th grade students attending primary schools at Büyükçekmece, İstanbul. The process of data collection included 3 phases: Firstly, discussions about aforementioned concepts were carried out; then the intervention program incorporating a presentation and a video were presented to same children and lastly a final discussion was implemented. The duration of the whole process lasted 40 minutes.

The qualitative data gathered in group discussions in first and last phases of the study were analyzed using qualitative content analysis. The data from the first phase was analyzed using open coding while a closed coding process was implemented for the data from the last phase and the codes were predetermined based on the contents of the intervention program.

Results

In order to assess the impact of the intervention program, the results of the content analysis of first and last phase of the study were compared. The

results of the study revealed that the children's knowledge and representations about their body boundaries in relation to being touched and touching others changed in a positive way. After the intervention program, the children integrated the concept of consent into their expressions about the question what "my body belongs to me". The participants expressed that getting consent was required both for oneself and others.

The analysis of the data consisting of the participants' definitions of good touch showed that the children were able to interpret what good touch entails and how some types of touching might be interpreted as showing intimacy or love could be taken as a violation of one's body boundaries especially when one's consent was not asked.

Before the intervention program, the participants' expressions indicated that bad touch was associated with aggressive and/or violent behavior. After the intervention program it was seen that the participants emphasized how bad touch made one feel and the concept of concept. When the children were asked how they would react to bad touch, they reported polite and indirect ways of verbal refusals. After the program, the children's responses indicated a qualitative change in terms of reporting direct verbal refusals as well as physical actions.

Discussion

The children manifest their boundaries approximately around ages 2 or 3 by saying "no" evidencing the children's development of autonomy. These refusals indicate that the children are building their self and body boundaries. For the children's answers after the intervention program consisted of direct ways of refusing violations of their body boundaries even when the violation referred to a good touch on the surface such as kissing or hugging and also even when such behavior was committed by their teacher or their mother.

These results showed that the participants in this study, the children's knowledge of body boundaries was expanded since the concept of consent was utilized both for themselves and others and the examples of types of good and bad touch presented by the children were different than what was presented in the program.

Conclusion

The action plan and program developed in this study achieved the goal of expanding children's knowledge of body boundaries by embodying the

concept of consent and providing them the basis for reacting in a more direct way when body boundaries was violated even when it seemed as good touch.

Giriş

Beden insanı somut olarak var eden ve benliğin oluşumunu da sağlayan bir yapıdır. İnsanın bedenle olan ilişkisi dünyaya gelmeden önce anne karında şekillenmeye başlar. Bebek anne karında amniyon sıvısının içinde anenin hareketlerini hissederek bir uyum içinde bulunur (Van Der Kolk, 2018).

Bebeğin kendisiyle olan ilk ilişkisi kendi bedenini deneyimlemesi ile başlar. Dünyaya gelen bebek, bilişsel, duygusal ve bedensel olarak olgunlaşmamıştır ve bebeğin ilk keşfettiği nesne bedendir, bütün dikkatini ve algısını ondan gelen duyumlara odaklar (Ozan, Kırkpınar, Aydın, Fidan ve Oral, 2008). Bebek dünyaya geldiği andan itibaren fiziksel duyular yoluyla dünya ile ilişki kurmaya başlar. Bebek fiziksel duyuları kaydederek harekete geçer ve bilinçli kendilik yoluyla yaşamın içinde kendini güvende tutmaya çalışır (Van Der Kolk, 2018). Bu bilinçli kendiliğin temelini, bebeğin ince motor becerileri edinmesinden ve kendi bedeninin parçalarını isimlendirmesini sağlayacak düzeyde bir dil ediniminin gerçekleşmesinden önce zihninde yapılandırılmış olan beden temsiline dayandığı bilinmektedir (Shen, Meltzoff, Weiss ve Marshall, 2020).

Bedenin temsili, ilerleyen yaşlarda çocuğun benlik ve dış dünya ayrımını kavramasında önemli bir rol oynar. Bedenin sınırları, insan bedeniyle dış ortamdaki “görünmeyen” sınırlar ve mesafeler arasındadır (Aslan, 2004). Benlik ile dış dünya arasındaki sınır kavramını önemli bir konu olarak ele alan kuramcılardan biri de Piaget’dir (Meares ve Orlay, 1988). Piaget’e göre çocuk ilkel, benmerkezci güdülerle benlik ve olmayan benlik arasındadır. Çocukların dış dünya ile ilgili farkındalıkları, zihinsel algıları ve motor aktiviteleri arasındaki etkileşim sonucu gelişir. Bu hareket bedenin keşfini sağlar. Örneğin çocuğun bir şeylere dokunması ve kendi motor hareketlerinin kontrolünü sağlaması gibi. Bu şekilde çocuklar erken yaşta beden sınırlarını keşfederler (Murray, 2001).

Keşfedilen beden sınırları sadece dış dünyadan ayrışmayı sağlamaz aynı zamanda öteki bedenlerin sınırlarının da farkına varılmasını sağlar (Shen ve ark., 2020). Bu farkındalık ve dil kazanımıyla birlikte bedene kişiler arası ve dolayısıyla toplumsal anlamları olan roller ve rol beklentileri atfedilir. Bu bağlamda beden, cinsel ve toplumsal rollerin taşıyıcısıdır ve beden aracılığıyla kimlik oluşur (Bankır, 2013). Kimlik edinimi sürecinde, ailelerin bebeklerine

vücutlarını tanıma merhalesinde, dokunma, işitme, koklama duyularını ne şekilde kullanacağını öğretmesi gerekmektedir. Bedeni tanıma etkinlikleri sadece çocuğun kendi bedeni olarak kalmamalı ve çocuk ebeveyninin de vücudunu tanımalıdır. Böylelikle ebeveynler kendi bedenlerini de tanıtarak bireylerin farklılıkları kavramasını sağlamalı ve ona cinsiyet kimliğini kazandırmalıdır (Arat-Odacı, 2018).

Çocukların beden imgelerinin oluşumunda, birincil bakım verici kişinin, çoğunlukla annenin dokunuşu, okşaması ve tutması ile bu davranışlarının korumacı (nurturing) bir şekilde yapılması çok önem taşımaktadır (Gupta ve Schork, 1995). Dolayısıyla çocukların kendi bedenleri ile ilgili temsilleri, kendi beden sınırlarını fark etmelerini sağladığı gibi başka kişilerin onların bedenlerine temas etme ve dokunma biçimlerini de yorumlamalarının da temelini oluşturur. Kendi beden sınırını fark eden çocuk dışardan bedenine yapılan müdahalenin iyi ya da kötü olduğunun ayırımına (Alkan-Ersoy ve Özkan, 2017) daha iyi varabilir ve bu da çocuğun cinsel istismardan korunmasında önleyici (Çıtak-Tunç, Gorak, Özyazıcıoğlu, Işıl ve Ural, 2018) bir rol oynayabilir.

Cinsel istismar, cinsel gelişimini tamamlamamış bir çocuğun ya da erenin, bir erişkin ya da kendinden en az 4 yaş büyük bir başka çocuk tarafından zorlanarak veya ikna ile cinsel haz amacı taşıyan eylemlere maruz bırakıldığı cinsel davranışlardır (Gökçe-İmre ve ark., 2013). Çocuğun beden sınırlarının farkında olması, bedenine yapılan kötü müdahaleyi ayırt edebilmesi ve kötü müdahale karşısında uygun bir davranışta bulunma becerisi geliştirilmesi çocuğun cinsel istismardan kendini koruyabilmesi açısından büyük önem arz eder.

Çocuklara yönelik olarak verilen kişisel güvenlik ya da istismar durumu ile ilgili baş etme becerileri, cinsel girişimlere yönelik farkındalıklarını artırılabilir. Ancak çocukların kendi güvenlik becerilerini edinebilmeleri için öncelikle beden sınırlarına ilişkin farkındalık kazandırmak gerekmektedir. Yapılan bir araştırmada çocukların çok az bir bölümü, kötü dokunuş karşısında tepki vermeleri gerektiğini bilebilmişlerdir. Dolayısıyla bu farkındalık “hayır” deme becerisine sahip bireyleri yetiştirmek için elzemdir. Aynı zamanda böyle durumlarda, çocukların günlük hayat içerisinde başvurabilecekleri güvenli/koruyucu kişileri bilmeleri gerekmektedir (Altundağ, 2020).

Çocukları cinsel istismarı korumada en yaygın kullanılan programlara baktığımızda beden güvenliği eğitimi, çocukları saldırdan koruma programı,

evet hissetme, hayır hissetme, iyi dokunma, kötü dokunma programı, çocuk güvenliği programı, dokunma hakkında konuşma programları olduğu görülmektedir. Bu alanda beden güvenliği eğitim programı en sıklıkla kullanılan program olarak göze çarpmaktadır. Bu programın adı davranışsal beceri eğitimi olarak da geçmektedir. Çocuklara beden güvenliği ile ilgili beş davranış becerisini öğretmeyi hedefleyen, öğretmenler ve ebeveynler tarafından uygulanan bir programdır. Yapılan çalışmalar bu programların, katılan çocuklar için cinsel istismarı önleyici etkileri olduğunu göstermiştir. Ayrıca önleme programına katılan çocukların bu programlardan sonra kendilerini daha güvende hissettikleri gözlenmiştir (Kenny ve ark., 2008).

Çocukların cinsel istismardan korunmasında verilen eğitimlere baktığımızda ise Türkiye’de yapılan bir çalışmada, video ile model olunarak sunulan bir cinsel istismardan korunma programı kullanıldığı görülmüştür (Arat-Odacı, 2018). Bu program, üç oturumda sunulmuştur. Her bir oturumda çocuklara örnek videolar sunulmuştur. Araştırmanın sonunda bireylerin cinsel istismardan korunma programındaki beceri basamaklarını bilmedikleri sonucuna ulaşılmış olup uygulama sonucunda bireylerin kendilerini cinsel istismardan koruma konusundaki bilgilerinde başlama düzeyine göre büyük artış olmuştur.

Cinsel istismarı önleme ile ilgili yapılan çalışmalarda, beden sınırlarına yeterince odaklanılmadığı görülmektedir. Seydooğulları’nın 2018’deki çalışması ilköğretim 3. ve 4. sınıf öğrencilerine uyguladıkları Kişisel Güvenlik Farkındalık psiko-eğitim programının öğrencilerin kişisel güvenliklerine ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerini arttırmada etkili olduğunu, aynı zamanda eğitimin çocukların benlik saygılarını arttırmada etkili olduğu ve bu eğitim programının etkisinin altı ay sonrasında da çocuklarda devam ettiği görülmüştür. Bu çalışmada çocuklarda özellikle özel bölgeler üzerinden beden farkındalığına, iyi dokunuş ve kötü dokunuş kavramlarına odaklanılmıştır ancak cinsel istismarın korunmasında beden sınırlarını fark etmenin öneminden bahsedilmemiştir.

Yapılan bir diğer çalışma da kadın konukevinde annelerinin yanında kalan çocuklara 10 oturum süren beden güvenliği eğitimi uygulanarak beden sınırlarını öğretmek hedeflenmiştir. Çalışmada beden sınırları çocuklara “Kendi Bedenimin Patronuyum” isimli kitap üzerinden aktarılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre Beden Güvenliği Eğitim programının “söyleme” becerisi kazandırmada etkili olduğunu göstermektedir. Bu programın çocuklara

cinsel istismar durumunda “hayır” demeyi öğretmede ve “yapma” becerisi kazandırmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Eser, 2018).

Çeçen-Eroğul ve Kaf-Hasırcı 2013 yılında ilköğretim dördüncü sınıf öğrencilerine yönelik geliştirilen “iyi dokunuş, kötü dokunuş” ölçme aracı kullanarak, geliştirdikleri cinsel istismarı önleme eğitim programının etkililiğini araştırmışlardır. Bu araştırmada, uygulanan eğitim programının bu öğrencilerin cinsel istismara ilişkin bilgi düzeylerine katkı sağlayıp sağlamadığı incelenmiş ve uygulanan eğitim programının dördüncü sınıflar üzerinde etkili olduğu ve bu etkinin 8 hafta sonrasında devam ettiği tespit edilmiştir. Bu araştırmada ön test olarak kullanılan iyi dokunuş ve kötü dokunuş ölçeği ile çocukların cinsel istismarla ilgili bilgi düzeylerine bakılmıştır.

Çocukların cinsel istismar konusundaki bilgilerini arttırmayı hedefleyen diğer bir araştırmada Alkan-Ersoy ve Özkan, 2017 yılında okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu 24 çocukla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapmışlardır ve hikâye anlatma ile projektif bir yöntem olan resim çizme tekniğini uygulamışlardır. Çocuklara bu etkinlikten on dört gün sonra ise ilk görüşmede sorulan sorular tekrar sorulmuş ve çocuklardaki cinsel istismar bilgi düzeylerindeki farklılaşma karşılaştırılmıştır. Araştırma sonucunda, çocukların iyi ve kötü dokunmayı bilme, kendilerini cinsel istismardan nasıl koruyacaklarını, cinsel istismarla karşılaştıklarında nasıl ve kimden yardım isteyeceklerini bilme konularında eksik ve yanlış bilgilere sahip oldukları görülmüş olup araştırma sonunda bu konulardaki bilgi düzeylerinde artış görülmüştür.

Çocuklara beden sınırlarına yönelik verilen eğitimlerin okul ortamında verilmesi, somutlaştırma yöntemlerinin kullanılmasının çocuklar üzerinde daha etkili ve kalıcı bilgi sağladığı görülmektedir. Bu durumda bu tür eğitimlerin çocuklara fayda sağlaması için alternatif eğitim metotlarının kullanılmasının da önemini göstermektedir. Malezya’da gerçekleştirilen bir araştırmada (Weatherley ve ark., 2012) okul temelli cinsel istismarı önleme müfredatının değerlendirilmesi konulu çalışmada çocuklara oyunlar ve rol oynama yöntemi ile 6 hafta süren 1 saatlik oturumlar düzenlenmiştir. Oturum öncesinde ve sonrasında çocuklara nelerden hoşlandıkları, bedenlerine yönelik durumlar karşısında ne yapacakları, kimlere söyleyecekleri, hangi dokunmalara evet ya da hayır diyebilecekleri, özel bölgelerini söylemeleri şeklinde soruların olduğu bir anket verilmiştir. Araştırmanın sonunda eğitim alan gruptaki çocukların

üçte ikisinde verilen sorulara ilişkin bilgi düzeylerinde önemli artışlar gösterdikleri görülmüştür.

Çocuklarda cinsel istismarı önlemek için çocukların bu konu hakkında bilgilendirilmeleri çok önemlidir. Çin’de ilkökul çocuklarının cinsel istismar bilgi düzeylerini ölçen bir araştırmada çocuklara beden güvenliği kurallarının, iyi dokunma-kötü dokunmanın olduğu ve cinsel istismarı önleme tanımının olduğu sorular sorulmuştur. Araştırmanın sonunda çocukların cinsel istismarı önleme ile ilgili bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu, bu konudaki bilgilendirilmelerinin gerekli olduğu görülmüştür (Jin, Chen ve Yu, 2016).

Alanyazında cinsel istismarı önleme ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında çocuklara bedenlerini tanımalarının bedenlerinin özel bölgeleri üzerinden anlatıldığı, iyi dokunma, kötü dokunma kavramları ile bedenlerine yönelik kötü dokunma davranışı karşısında ne yapmaları gerektiği aktarıldığı (Adalı, 2007; Çeçen-Eroğul ve Kaf-Hasırcı, 2013; Seydooğulları, 2018; Weatherley ve ark., 2012) görülmektedir. Çocuğun beden sınırı tasarımları kavramına ise cinsel istismarı önlemeye yönelik çalışmalarda odaklanılmadığı görülmektedir. Çocuğun beden sınırının önemli kavramlarından biri olan onay kavramına odaklanan çalışmaların da alanyazında sınırlı düzeyde olduğu (Alkan-Ersoy ve Özkan, 2017) görülmektedir. Araştırmamızın uygulama programında çocukların bedenlerine ilişkin tasarımlarını değerlendirirken sadece özel bölgelere odaklanmaması, bedeni bütüncül olarak ele alarak çocuğun kendisinin ve ötekinin beden sınırlarına birlikte odaklanması ve bunu onay kavramı üzerinden de yorumlaması, alandaki diğer çalışmalardan farklılaştığı noktaları göstermektedir. Bu farklılaşma boyutları da araştırmamızın önemini ve ilgili alanyazına sunacağı katkıyı ortaya koymaktadır. Araştırmamıza yönetsel açıdan bakıldığında, nitel bir çalışma olması sebebiyle çocukların beden sınırlarını, dokunma biçimlerini, onay kavramını nasıl algıladıklarını çocukların kendi ifadelerine odaklanarak değerlendirmesi ve uygulanan eğitimin sonunda yine hedeflenen değişimin, çocukların verdiği yanıtlara dayandırılması da araştırmamızın başka bir açıdan özgünlüğüne işaret etmektedir.

Bu çalışmanın amacı, çocukların beden sınırları tasarımlarını ve bedenlerine yapılan müdahale biçimleri hakkındaki görüşlerini belirlemek ve uygulanan müdahale programı sonrasında çocukların beden sınırları ve beden sınırlarına yapılan müdahaleler karşısında kendi beden bütünlüklerini koruyucu davranışlar hakkındaki görüşlerinin değişimini incelemektir. Bu çalışmanın spesifik araştırma soruları şunlardır:

1. Çocuklar beden sınırlarını nasıl tasarlamaktadır?
2. Çocuklar beden sınırlarına olumlu müdahale biçimlerini nasıl tanımlamaktadır?
3. Çocuklar beden sınırlarına olumsuz müdahale biçimlerini nasıl tanımlamaktadır?
4. Çocuklarda beden sınırlarına olumsuz müdahalelere karşı verilen tepkiler nelerdir?
5. Çocuklarda müdahale programı sonrasında bu alanlarda gerçekleşen değişimler nelerdir?

Yöntem

Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden, eylem araştırması kullanılmıştır. Eylem araştırması, belirli bir sosyal bağlamda problemleri olduğu düşünülen bir olguya odaklanan, bu olguyu sistematik bir şekilde gözlemleyip söz konusu probleme bir çözüm üretmek, istenen yönde değişimlerin gerçekleşmesini hedefleyen döngüsel merhaleler içeren bir nitel araştırma türüdür (Bargal, 2008; Cohen ve Manion, 1994; Derince ve Özgen, 2015). Eylem araştırmasının belirli basamakları vardır: Seçilen sosyal ortam içindeki problemin tanımlanması, ilgili veriyi toplama, bu verileri değerlendirerek eylem programı belirleme ve bu eylem programını uygulayarak gerçekleştirilen eylem programının etkilerini değerlendirmek (Burns, 2000; Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Bu araştırma AKÇANSA ve TOÇEV (Tuvana Okuma İstekli Çocuk Eğitim Vakfı) tarafından Büyükçekmece ilçesindeki ilkokullarda ve ortaokullarda Aralık 2015-Nisan 2018 eğitim öğretim dönemlerinde, “Benim Mahallem Projesi” kapsamında olan iki ilkokulda yürütülmüştür. Bu proje kapsamında projenin yürütüldüğü okullarda çocukların yararına belli eğitimler verilmektedir ve bu eğitimlerin odaklanacağı konular, okul rehber öğretmenleri tarafından belirlenmektedir. Projede seçilen okullarda çalışan iki ilkokul rehber öğretmen, çocukların beden sınırlarına ilişkin farkındalığını arttırmak amacıyla “Bedenim Bana Ait” adlı seminerin verilmesini bu makalenin birinci yazarı ile diğer bir uzman psikologdan istemişlerdir.

Seminerler önce ilkokul birinci ve ikinci sınıf öğrencilerini de kapsayacak şekilde başlamıştır fakat bu çocukların dikkat sürelerinin kısa olması, videoyu ve sunumu takipte yaşadıkları güçlükler görülmüş olup araştırmada kapsam dışı bırakılmışlardır.

Araştırmanın başında beden sınırları ile ilgili farklı bir video seçilmiştir fakat bu videonun içeriğinde beden sınırları ve onay kavramının net bir şekilde aktarılmaması sebebiyle beden sınırlarına ve onay kavramına vurgu yapan araştırmada kullanılan video seçilmiştir. Araştırma sunumunda ilk hazırlanan sunumun çok detaylı olduğu, çocukların algılamada ve takipte güçlük çektikleri görülmüş olup sunum kısaltılmıştır. Bu seminerlerdeki gözlemlere dayanarak, seçilen ilkokullardaki çocukların beden sınırlarına ilişkin farkındalıklarını arttırmak ile bu bağlamda dokunma eylemlerine ilişkin onay kavramını aktarmak suretiyle cinsel istismar vakalarının da azaltılabilesine katkıda bulunabilecek bir müdahale planı oluşturulmuştur. Bu plana göre, araştırma sürecinde ön tartışma ile veri toplama, sunum ve videodan oluşan eylem planının uygulanması ve ardından son tartışma merhalelerini içeren 40 dakikalık uygulamalar yapılmıştır. Geliştirilen eylem planının ayrıntılı sunumu veri toplama araçları bölümünde yer almaktadır.

Çalışma Grubu

Bu araştırma İstanbul'un Büyükçekmece ilçesinde bulunan iki ilkokulda 3. ve 4. sınıfta öğrenimine devam eden toplam 270 çocukla yürütülmüştür. Araştırmaya katılan çocukların aileleri okulların bulunduğu bölge baz alınmıştır. Bu bölgeler alt ve orta sosyoekonomik seviyededir.

Bu araştırmada çocuklara beden sınırları, bedene yapılan müdahaleleri fark etmeleri ve kötü müdahale karşısında ne yapması gerektiği, başkasının bedenine dokunurken izin alması sunumlar ve videolarla ve soru cevap şeklinde anlatılması hedeflenmiştir. Eğitim verilen çocukların sorulardaki kavramları daha iyi anlayarak zihinlerinde somutlaştırabilmeleri ve bu davranış becerilerini yaşamlarını taşımaları beklenmektedir. Bunun içinde çocukların Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı (Flavell, 1963) referans alınarak somut işlemler döneminde olmaları beklenmektedir. İlkokul dönemindeki çocuklar somut işlemler döneminde dirler fakat 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin yaşları daha ileride olduğu için somut işlemler dönemi daha güçlüdür (Çeçen-Eroğul ve Kaf-Hasırcı, 2018). Ayrıca ilkokul birinci ve ikinci sınıf çocuklarının dikkat süreleri, eğitime odaklanma süresi daha kısa olduğu için verilen eğitimin etkisi daha azalmaktadır. Bütün bu durumlar gözetilerek ilkokul 3. ve 4. sınıf öğrencileri seçilmiştir. Bu araştırma Büyükçekmece İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ve Kaymakamlığı onaylı bir proje kapsamında gerçekleştirildiğinden ebeveyn onamları alınmamıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, eylem programı öncesinde ve sonrasında, yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak gerçekleştirilen sınıf tartışmaları süresince katılımcıların ifadeleri, kelimesi kelimesine grup tartışmasını yürüten uzmanlardan bağımsız bir gözlemci tarafından not edilmiştir. Araştırmanın veri toplama ve eğitim/müdahale programı uygulamaları, çocuklarla ve ailelerle aktif psikoterapi çalışması yürüten ve eğitimler veren iki uzman psikolog tarafından yürütülmüştür.

Aşağıdaki bölümlerde bu araştırmanın 3 merhalesinde kullanılan veri toplama teknikleri ayrı başlıklar halinde sunulmaktadır.

Sınıf İçi Tartışma (Eylem Planı Öncesi)

Araştırma için çocuklar bir ders saatinde sınıf öğretmenleri tarafından okulun bahçesinde park halinde bulunan içi bir oda gibi tasarlanmış olan tıra getirilmiştir. Eğitim başlamadan önce eğitimler çocuklara burada bir ders saati boyunca (40 dakika) “Bedenim Bana Ait” isimli bir eğitim verileceğini söylemişlerdir.

Araştırmanın ilk merhalesinde, tıra gelen çocuklara “Bedenim bana ait ne demek?”, “İyi dokunma nedir?”, “Kötü dokunma nedir?”, “Biri sana kötü dokunduğunda ne yapmalısın?” ve “Birinin bedenine dokunduğunda neden izin almak gerekir?” şeklinde 5 soru sorulmuştur. Çocukların beden sınırları tasarımlarını ve bedenlerine yapılan müdahale biçimlerini fark etmeleri ve bu müdahaleler karşısında kendi beden bütünlüklerini koruyucu davranışlar sergilemeleri ve karşısındakinin beden sınırlarına müdahalede karşısındakinin sınırını bilmelerine yönelik sorular belirlendi. Her iki uzman da aynı soruları çocuklara aynı şekilde sormuştur. Çocuklardan gelen yanıtlar TOÇEV’de görevli aynı personel tarafından olduğu gibi yazılarak not alınmıştır.

Video (Müdahale Programı Uygulaması)

Çocuklardan gelen cevapların ardından uzmanlar çocuklara Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği tarafından geliştirilen “Çocuklar İçin Onay” isimli video izlettirmişlerdir. Video ile model olma, öğrencilere pürüzsüz bir bilgi aktarımı sağlayan, bilgi aktarım aracı olarak da oldukça ilgi çekici olan, edineceği becerinin fiziksel modellemesini görerek gözlemlediği becerinin kafasında somutlaşmasına neden olan ve yapılan meta-analizlerle de etkililiği kanıtlanmış bir yöntem olarak tanımlanmıştır (Arat-Odacı, 2018). Bu araştırmamızda amacımız çocukların beden sınırları tasarımlarını ve bedenlerine yapı-

lan müdahale biçimlerini fark etmeleri ve bu müdahaleler karşısında kendi beden bütünlüklerini koruyucu davranışlar sergilemeleridir. Bu video içeriğinde de çocuğun bedeninin kendine ait olduğunun, bedeni üzerinden başkasının söz hakkının olmadığını vurgulanması, bedensel söz hakkı ifadelerinin kullanılması, onay kavramından bahsedilmesi araştırmamızın amacına karşılık geldiği için bu video seçilmiştir.

Videonun içeriğinde çizgi karakterler üzerinden kişinin bedeninin kendine ait olduğu, bedeniyle ilgili söz hakkının kendisine ait olduğu, tanıdığı ya da tanımadığı yetişkinlerin de kendi bedeni üzerinde karar veremeyeceğini, buna bedensel söz hakkı dendiğini vurgular. İnsanların farklılıkları olduğunu bu sebeple başkasının bedeni üzerinde bir müdahalede bulunurken ondan onay almak gerektiğini vurgular.

Sunum (Müdahale Programı Uygulaması)

Videonun ardından eğitimin başında sorulan 5 sorunun ve yanıtlarının olduğu sunum slaytları üzerinden çocuklara anlatılmıştır.

Sınıf İçi Tartışma (Eylem Planı Sonrası)

Yukarıda belirtilen eğitimin sonunda, eğitim öncesi sorulan sorular çocuklara aynı şekilde tekrar sorulmuştur, aynı anda TOÇEV'den görevli personel tarafından verilen cevaplar olduğu gibi yazılmıştır. Bu şekilde eğitim sonlandırılmıştır.

Veri Analizi

Bu araştırmada toplanan veriler, nitel içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Nitel içerik analizi, nitel verilerin açık ve/veya örtük anlam içeriklerini sistematik bir biçimde betimleme yöntemidir (Krippendorff, 2004; Mayring, 2000). Bu analizde araştırmacılar, veri setinin araştırma problemiyle doğrudan ilişkili bölümlerine odaklanarak, bu bölümlerdeki materyali kodlama çerçevesinde yer alan kategorilere yerleştirirler (Schreier, 2014). Bu çalışmada verilerin kodlanmasında, yapılandırılmış görüşme çerçevesi sebebiyle sorularla doğrudan ilgili katılımcı yanıtları kodlanmıştır.

Müdahale programı öncesinde, kategorilerin belirlenmesi sürecinde, Mayring'in (2000) tümevarımsal kategori geliştirmeye ilişkin basamak modeli temel alınmıştır. Verilerde araştırma problemiyle doğrudan ilgili olan katılımcı ifadelerine dayanarak açık kodlama yapılmış ve kategoriler veriye dayanarak oluşturulmuştur. Her bir soru için araştırmacılar, ayrı ayrı kodlayıcılar

olarak kodlama ve kategori oluşturma sürecini birlikte tartışarak gerçekleştirmiş ve verinin %50'si kodlandıktan sonra araştırma problemi ve kategori tanımları tekrar gözden geçirilerek biçimlendirici güvenilirlik kontrolü yapılmıştır. Araştırmacıların söz birliği sağladığı kategori isimleri olduğu gibi bırakılmış, söz birliğini sağlayamadıkları kategori içerikleri değiştirilmiştir. Bu süreç tamamlandıktan sonra, her bir soruya verilen bütün yanıtlar gözden geçirilerek özetleyici güvenilirlik kontrolü yapılarak kodlama süreci tamamlanmıştır.

Müdahale programı sonrasında ise katılımcı ifadelerinin uygulanan müdahale programından nasıl etkilendiğini belirlemek için birleştirilmiş kodlama (Bilgin, 2014) kullanılmıştır. Bu kodlamada, müdahale programının sunum ve video bölümlerinde aktarılan tanımlar ve ifadeler kapalı kodlama sürecinde kategori tanımlarını oluşturmuştur. Bununla birlikte, bu kategori tanımlarına uymayan veri içerikleri için de açık kodlama ile kategoriler oluşturulmuştur. Böylece kapalı kodlamada kullanılan kategoriler ile müdahale programının etkilerini gösteren verileri ve açık kodlama ile de müdahale programının (müdahale programının öncesindeki ifadeler de göz önünde bulundurularak) herhangi bir etki yaratmadığını gösteren verileri belirlemek mümkün hâle gelmiştir (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1. “Bedenim Bana Ait Ne Demek?” Sorusuna Verilen Yanıt Örnekleri ile Bu Verilerin Müdahale Programı Öncesinde ve Sonrasında Kodlanma

Görüşme Sorusu	Müdahale Programı Öncesi (Örnek Alıntı)	Kategori (Açık Kodlama)	Müdahale Programı Sonrası (Örnek Alıntı)	Kategori (Kapalı Kodlama)	Değişim
Bedenim bana ait ne demek?	Bedenimiz bizim, istediğimizi yapabiliriz.	Kişinin kontrolünde olan beden	İstedigimizi yapabiliriz, kimse dokunamaz, istemiyorsak hayır deriz.	Bedensel söz hakkı ve sınırlar	Var
Bedenim bana ait ne demek?	Bedenimiz bizim, istediğimizi yapabiliriz.	Kişinin kontrolünde olan beden	Bedenimizle her istediğimizi yapabiliriz.	-	Yok

İşlem

Bu araştırma, Büyükçekmece İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ile AK-ÇANSA Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş. ve TOÇEV (Tuvana Okuma İstekli Çocuk Eğitim Vakfı) arasında 2015-2016-2017 yıllarında imzalanan Sosyal Sorumluluk İş birliği Protokolleri ile Aralık 2015- Nisan 2018 yılları arasında İstanbul Büyükçekmece İlçesinde bulunan ilkokullarda ve ortaokullarda “Bedenim Mahallem Projesi” kapsamında yürütülmüştür.

Bu proje kapsamında Büyükçekmece ilçesinde proje yürütülen okulların bahçesine içi bir oda gibi tasarlanmış bir eğitim tırı park edilmiştir. Bu tırın

içinde çocuklara farklı konularda eğitimler verilmiştir. Bu araştırma içinde çocuklar bir ders saatinde sınıf öğretmenleri tarafından okulun bahçesinde park hâlinde bulunan tıra getirilmiştir. Eğitim başlamadan önce öğretmenler çocuklara burada bir ders saati boyunca (40 dakika) “Bedenim Bana Ait” isimli bir eğitim verileceğini söylemişlerdir. Araştırmanın ilk bölümünde eğitime geçilmeden önce “Bedenim bana ait ne demek?”, “İyi dokunma nedir?”, “Kötü dokunma nedir?”, “Biri bize kötü dokunduğunda ne yapmalıyız?” ve “Arkadaşımıza sarılmak için neden izin almalıyız?” şeklinde ifade edilen beş soru bu sırayla sorulmuş, tır içindeki ortamda tartışma yürütülmüş ve çocuklardan alınan cevaplar not alınarak kaydedilmiştir. İkinci kısımda ise müdahale programı çocuklara önceki merhalede sorulan soruların yanıtlarını içeren bir video izletilmiş ve akabinde bu soruların yanıtlarını içeren slaytlarla birlikte bir sunum yapılmıştır. Son merhalede ise aynı sorular çocuklara tekrar sorulmuş, verdikleri yanıtlar not alınarak araştırma sonlandırılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde analiz sonuçları, araştırmanın müdahale öncesi ve müdahale programı sonrasında verilen ifade örneklerinden alıntılar sunularak her bir görüşme sorusu için ayrı başlık oluşturularak sunulacaktır. Analiz sonuçlarının sunumunda katılımcı çocukların kavramlaştırma biçimlerindeki niteliksel biçimlere odaklanılacaktır. Bu sebeple de böyle bir değişime işaret etmeyen alıntılar sunuma dahil edilmeyecektir.

“Bedenim Bana Ait Ne Demek”

Bu araştırmada katılımcılara sorulan “Bedenim bana ait ne demek?” sorusuna müdahale programı öncesinde verilen yanıtlara bakıldığında, genel olarak bedenin bireysel farklılıkları temel oluşturan, kişiyi başkalarından farklı kılan bir yapı olarak tanımlandığı (Örn. “*Bedenim bana özel.*”) ve isteklerin gerçekleştirilmesi ile kişisel iradenin bir aracı olarak (Örn. “*Bedenimizi sadece biz kontrol edebiliriz başkası kontrol edemez.*”) sunulduğu görülmüştür. Bu ifadelerin dışında ise katılımcıların, engellilik durumu, organlar gibi bedensel özelliklerden de bahsettiği görülmüştür. Dolayısıyla katılımcıların, bedenlerini genel olarak görünüm ve işlevleri açısından somutlaştırma eğiliminde oldukları belirlenmiştir.

Araştırmacılar tarafından oluşturulan sunum içerikleri ve gösterilen videodan sonra ise katılımcıların bedeni, kişiye özgü oluşunun dışında daha ilişkisel bir bağlam içinde ele aldıkları tespit edilmiştir. Katılımcılar bedeni, et-

kileşime girilen diğer kişilerin müdahalelerini tanımlayarak daha soyut bir düzeyde ele almışlar (Örn. “*Hiç kimse dalga geçemez ve konuşamaz bize aittir.*”) ve bu müdahale biçimlerine bireyin verebileceği tepki biçimlerini de ortaya koyarak beden sınırlarını da bedenle ilgili söz hakkı ayrımını da yaparak (Örn. “*Kendi vücudumla ilgili kararları vermek.*”) bilişsel düzeyde yorumlamışlardır.

Müdahale programı sonrasında beden sınırlarının bireye özgülüğü, beden üzerinde kişinin kontrolünün ötesine taşınmış ve bireyin bedeni ile ilgili söz söyleme hakkını da kişiler arası düzleme yerleştirilmiştir. Burada önemli bir nokta, katılımcıların bu ifadelerinin, sunum ve videoda yer alan içeriklerinin birer tekrarı olmamasıdır. Bu da katılımcıların sunulan içeriklere kendilerine göre yorum getirdiklerine işaret etmektedir. Katılımcıya sorulan “*İyi dokunma ne demek?*”, “*Kötü dokunma ne demek?*” sorularına katılımcının verdiği yanıtlar üzerinden aşağıda belirtilen alıntılarda katılımcı beden sınırlarına yapılacak herhangi bir müdahalenin, kişinin onayını gerektirdiğini ifade etmektedir.

Bu soru bağlamında yapılan analizlerin diğer bir sonucu ise katılımcıların beden sınırları kavramını referans alarak yaptıkları değerlendirmelerde, kendi bedenleriyle ilgili söz hakkı kavramının kapsamını, diğerlerinin özellikle fiziksel dokunma içeren müdahalelerini de kapsayacak şekilde genişlettiğini göstermesidir. Katılımcılar beden sınırları kavramlaştırmasının içine onay kavramını da dâhil etmektedir ve bunun da müdahale programının etkisine işaret ettiği düşünülmüştür.

“İyi Dokunma Ne Demek”

Bu sorulara verilen cevaplara bakıldığında, katılımcıların iyi dokunma kavramını farklı temellere dayandırarak kavramlaştırdığı görülmüştür. Bu kavramlaştırmanın bir türü, başkalarına olumlu duygular hissettirecek nitelikteki, “okşama”, “yanağından öpme”, “sarılmak”, “kol kola girmek”, “el ele tutuşmak” gibi örneklendirmelere dayandırılarak yapılmıştır.

Katılımcıların ortaya koyduğu bir diğer kavramlaştırma ise fiziksel zarar verme-vermeme ayrımına dayandırılarak, iyi dokunmanın fiziksel şiddet içermemesi ve olumlu bir hedef taşıması gerektiği varsayımı ile oluşturulmuştur (Örn. “*Vurmadan severek kötü bir şey yapmadan dokunma*”, “*Zarar vermeden dokunmak*”). Ayrıca bu merhalede, katılımcıların beden sınırları ve onay kavramını vurgulamadan, iyi dokunmanın bireyin kendisinde yarattığı

olumlu duyguları da ifade ettikleri ve iyi dokunma tanımını müdahale öncesinden farklı biçimde, kendilerinin bu tür bir dokunma şeklini deneyimleme biçimine odaklandıkları görülmüştür (Örn. “*İyi hissettiren dokunma*”). İyi dokunma kavramının katılımcılar için insanlar dışında hayvanları ve çiçekleri de kapsadığı belirlenmiştir (Örn. “*Hayvanların canını yakmadan sevmek*”, “*Çevreye zarar vermeden çiçekleri sevmek*”).

Katılımcıların ifade ettiği bir başka kavramlaştırma biçimi ise dokunmanın nasıl gerçekleştirilmesi gerektiği ile ilgilidir. Müdahale öncesinde ifade edilen alıntılarda dokunma tarzının nasıl olması gerektiği dokunma şiddetine bağlı olarak (Örn. “*Hassas dokunmak*”) ya da dokunmada karşı tarafın gözetilmesi vurgulanarak (Örn. “*Saygıyla dokunmak*”) betimlenmiştir.

Katılımcıların müdahale programından sonra bu soruya verdikleri yanıtlara bakıldığında, önceki merhalede verdikleri başkalarına olumlu duygular hissettirecek nitelikteki dokunma betimlemelerine onay alma ile onay verme kavramlarını ekledikleri görülmüştür (Örn. “*İzin verirse öpmek*”). Onay kavramının eklenmesi, örtük biçimde de olsa katılımcıların iyi dokunma kavramlaştırmalarına, karşıdakine olumlu duygular hissettirmenin (Örn. “*Kendinizi mutlu hissediyorsanız birisi dokunduğunda iyi dokunmadır*”) yanı sıra beden sınırlarını tanıma ve ihlal etmeme koşullarını da eklediklerini göstermektedir.

Yukarıdaki alıntılarda görüldüğü üzere katılımcıların müdahale programı sonrasında dokunma biçimlerinin kendilerinde yaratabileceği duygu durumlarının da farkına vardıkları ve bu bağlamda da dokunmanın onay alınması durumunda ve/veya onay verilmemesi durumunda neye dayanılarak iyi olarak tanımlanabileceğini de belirlemiş oldukları saptanmıştır. Dokunma biçimlerinin bireylerde yarattığı olumsuz duyguların ayrımının yapılmasının, çocukların cinsel istismara maruz kalmasının önlenmesinde önemli bir ölçüt olduğu bilinmektedir.

Katılımcı ifadelerinde saptanan bir başka önemli değişim ise dokunan kişilerin kim olduğu ile ilgilidir. İyi dokunma örnekleri olarak katılımcılar, “*Öğretmenimizin saçımızı okşaması*” ya da “*Anne ve babamızın öpmesi*” gibi ifadelerde bulunmuşlardır. Ancak daha kayda değer olan dokunan kişi ile dokunmanın kişide hissettireceği duygunun birleştirildiği katılımcı ifadelerinin de gözlenmiş olmasıdır. “*Öğretmenimizin veya annemizin bize dokunması hoşumuza gidiyorsa iyi dokunma*” örneğinde görüldüğü üzere dokunan kişinin tanınan ve güvenilen birisi olması, iyi dokunmanın tanımı için yeterli değildir.

Bu tür bir dokunmanın kendisine ne hissettirdiğinin çocuk tarafından kavranarak dikkate alınması da istismarı önleyici bir faktör olarak bu yanıtlarda ön plana çıkmaktadır.

“Kötü Dokunma Ne Demek”

Katılımcıların müdahale öncesinde kötü dokunmayı kavramlaştırmada en yaygın biçimde şiddet kavramını ve şiddet türlerini kullandıkları tespit edilmiştir. Verilerde özellikle fiziksel şiddet biçimlerinin, kötü dokunma olarak ifade edildiği görülmüştür (Örn. “*Kötü amaçla dokunma vurarak tekme atarak*”). Katılımcı ifadelerinde fiziksel şiddet biçimlerinin bir başkasına gösterilmesinin yanında “kavga etmek”, “dövüşmek” gibi karşılıklı şiddet gösterme biçiminde de ele alındığı görülmüştür. Fiziksel şiddetin yanı sıra sözel şiddet biçimleri de katılımcı yanıtlarında tespit edilmiştir (Örn. “*Alay etmek*”). Ayrıca iyi dokunma sorusuna verilen yanıtlara benzer şekilde, katılımcıların kötü dokunmayı çiçeklere ve hayvanlara zarar verme biçiminde de tanımladıkları belirlenmiştir.

Katılımcıların müdahale sonrasında kötü dokunmayı tanımlayan ifadelerinde ise şiddet türlerinin yanı sıra beden sınırları, bedensel söz hakkı ile onay kavramlarını içeren ve müdahale programında yer almamış olan dokunma örnekleri tespit edilmiştir. Müdahale sonrasına ait alıntılara baktığımızda, öpme ve sarılma gibi iyi dokunma örnekleri olabilecek davranışların, onay verilmemesi ve doğrudan beden sınırlarının ihlal edilmesi durumunda kötü dokunma olarak tanımlanması (Örn. “*İzin vermediğimiz hâlde şapur şapur öpmek*”, “*Kendine çekip sarılması*”), katılımcıların dokunma biçimlerini kavramlaştırmada yeni ölçütler kullandıklarına işaret etmektedir. Dolayısıyla katılımcılar tarafından dokunmanın iyi ve kötü olarak ayrıştırılmasında, yapılan davranışın ne olduğundan çok, davranışı yapanın karşısındaki kişinin beden sınırlarını ve bedeni üzerindeki söz hakkını gözetip gözetmediğine odaklanılmıştır. Araştırmadaki verilerde, bu türden ifadelerle birlikte görece daha az bilişsel işleme gerektirdiği düşünülebilecek olan, kötü dokunmanın doğrudan olumsuz duygular hissettirmesine (Örn. “*Bizi rahatsız eden dokunmalardır.*”) ve/veya doğrudan onay kavramı temelinde beden sınırlarının ihlal edilmesine dayanan (Örn. “*Zorla sarılmak istemediğimiz kişi sarılıyorsa*”) katılımcı yanıtları da elde edilmiştir.

“Birisi Bize Kötü Dokununca Ne Yaparız”

Katılımcıların müdahale öncesi yapılan sınıf içi tartışmada kötü dokunma karşısında yapılması gerektiğini düşündükleri davranışlardan ilki reddederek karşılık vermek olmuştur. Bu reddetme biçimlerinden bazıları sözel iken bazıları fiziksel olarak gerçekleştirilen davranışlardır.

Katılımcıların kötü dokunmaya karşılık olarak seçtikleri sözel reddetme biçimlerine örnek olarak “*Hayır diyebiliriz.*” ve “*Nazikçe uyarırız.*” gibi alıntılar verilebilir. Bu örneklerde de görüldüğü üzere, katılımcılar hem doğrudan reddetme (“hayır”) hem de dolaylı reddetme (“nazikçe uyarma”) biçimlerini ifade etmişlerdir. Burada dikkat çekici olan, her iki ifade biçiminin de iyi-kötü dokunma ayrımından çok, dokunmanın rahatsızlık vermesi durumunda kişisel tepki tercihlerine dayandırılmış olmasıdır. Burada katılımcıların, kötü dokunmanın ne olduğuna ilişkin soruya genellikle fiziksel şiddet içeren yanıtlar verdiği düşünülürse, bu tür davranışlara karşı verecekleri tepkileri de fiziksel şiddet karşısında ne yapılması gerektiğini düşünerek verdikleri söylenebilir. Bu bağlamda da “*Nazikçe uyarma*”, “*Yaptığı şeyin yanlış olduğunu söyleme*”, “*Hoş olmadığını söyleme*”, “*Bunun kötü bir şey olduğunu söyleme*” gibi katılımcı ifadelerinin, kendilerinden beklendiğini düşündükleri normatif tepki türleri olduğu iddia edilebilir.

Katılımcıların kötü dokunmaya verilecek tepki olarak düşündükleri diğer bir davranış ise fiziksel olarak gerçekleştirilen “bağırıp kaçmak”, “dövmek”, “itmek” gibi eylem biçimleridir. Bu fiziksel eylemlerin “Hayır deyip uzaklaşmak.” gibi sözel eylemlerle birlikte gerçekleştirilebileceğine işaret eden ifadeler de bulunmaktadır.

Son olarak katılımcılar “*Okuldaysak öğretmene, evdeysek anne babaya söyleriz.*”, “*Polisin yanına gitmeliyiz.*” gibi alıntı örneklerinde görüldüğü gibi bu durumu bir yakın yetiškine ya da güvenilir bir toplumsal role ve cezalandırma gücüne sahip polise söylemek gibi tepki biçimlerini dile getirmişlerdir.

Bu araştırmadaki katılımcıların birçoğu müdahale programı öncesinde de kötü dokunma deneyimleri karşısında nasıl tepkiler verilmesi ile ilgili bilgilere, okul eğitim programı çerçevesinde ele alınması sebebiyle aşınadır. Bu sebeple analiz sırasında müdahale öncesinde elde edilen “*Yakınıma, öğretmene nime söylerim.*” gibi benzer ifadeler tespit edilmiştir.

Ancak bu eylem programıyla amaçlanan, çocuğun tepki vermesinin öncesinde çocuğun iyi-kötü dokunma ayrımını kavrayabilmesi ve bu ayrımı da

beden bütünlüğü kavramı çerçevesinde algılamasıdır. Bu sebeple de değişime işaret eden alıntıların, bireylerin fail konumuna geçerek sözel ve/veya fiziksel eylemlerle karşılık vermeyi seçtiği alıntılar olduğu düşünülmüştür.

Katılımcıların beden bütünlüklerine ilişkin kavrayışlarının arttığına işaret ettiği düşünülen diğer analiz sonucu ise müdahale öncesi belirlenen katılımcıların dolaylı reddetme ifadelerinin, müdahale sonrası görülmemiş olmasıdır. Katılımcıların ifadelerinden görüldüğü kadarıyla kötü dokunma karşısında “*Nazikçe uyarırım.*”, “*Kibarca söyleriz.*” gibi dolaylı reddetme ifadeleri yerine, sözel ve fiziksel davranışta bulunma anlamında bir eyleme geçildiğinden bahsedebiliriz. Bunun da katılımcının kendi beden sınırlarını direkt ifadelerle korumaya başladığına işaret ettiği düşünülmüştür.

“Arkadaşımıza Sarılırken Neden İzin Almalıyız”

Katılımcılar bu soruyu müdahale öncesinde, sarılma davranışı sonucunda karşıdakine zarar verip vermeme üzerinden değerlendirerek “*Canı yanabilir.*”, “*Belki rahatsız olur.*”, “*Kızabilir.*” alıntı örneklerinde görüldüğü gibi verdikleri yanıtlarda dokundukları kişi üzerindeki olası etkileri vurgulamışlardır. Katılımcılar izin almalarının gerekçelerini, karşılarındaki kişilere hem fiziksel hem de duygusal zarar vermemek bağlamında açıklamışlardır. Dolayısıyla katılımcıların verdikleri ifadelerin dokunmanın somut bir kavram-sallaştırmasına dayandırdıkları söylenebilir.

Katılımcıların kötü dokunma sorusunu ele almalarına benzer şekilde, bu soruya müdahale öncesinde verilen “*Terbiyesizlik yapmış oluruz.*”, “*Ayıp olabilir.*” gibi örnek alıntılarda görüldüğü üzere izin almanın gerekliliğini toplumsal normlar ve bu normları ihlal edip-etmeme temelinde açıkladığı görülmüştür. Bu da katılımcıların onay kavramının bir boyutu olan akranlar arası ilişkilerde toplumsal normlarla ilgili bilgilere aşına olduklarını düşündürmüştür. Bu aşinalığa işaret eden bir başka bulgu ise, katılımcıların “*Sarılmaktan hoşlanmıyordur izin almalıyız.*”, “*Arkadaşımız belki sarılmamızı istemiyordur.*” gibi yanıtlar vermeleridir. Bu yanıtlardan da görüldüğü üzere katılımcılar, dokunmanın kişi üzerindeki olası direkt ve somut etkilerinin ötesine geçerek karşıdaki kişinin istekleri ve arzuları gibi daha soyut bir atf sürecini kullanmaktadır. Bu yanıtlarda katılımcıların yine dokundukları kişiye kötü hissettirmemeyi hedefledikleri ancak bu hedeflerini karşılarındaki kişinin istekleri ve kendilerine özgü eğilimleri ile açıkladıkları görülmüştür.

Katılımcıların müdahale sonrası, dokunmak için izin alınması gerekliliğini açıklarken beden sınırları kavramını kullandıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların arkadaşlarına dokunurken neden izin almaları gerektiğine ilişkin müdahale sonrasında verdikleri yanıtlarda, karşılarındaki kişinin beden sınırlarını bütün bedene işaret ederek tanımladıkları ve bedenini kişiye ait oluşu ile izin alma gerekliliğini birlikte ele aldıkları görülmüştür.

Katılımcıların ayrıca beden sınırları kavramını kullanmakla kalmayıp, “*O arkadaşına sarılmak istemeyebilir, sevmiyor.*” ve “*Belki izin vermez.*” örneklerinde görüldüğü gibi dokunmak için izin almayı bedensel söz hakkı ve onay kavramıyla ilişkilendirdikleri görülmektedir. Burada katılımcıların karşılarındaki kişilerin bedensel söz haklarını dikkate alarak dokunmayı daha soyut bir çerçevede kavramsallaştırarak ele aldıkları düşünülmektedir.

Bütün sorular bağlamında yapılan analiz sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, müdahale programının onay kavramının müdahale sonrasında yanıtlarda daha fazla kullanılması temelinde, kavramlaştırma düzeyinde etkisi olduğu düşünülmüştür.

Tartışma

Bu araştırmanın amacı, çocukların beden sınırları tasarımlarını ve bedenlerine yapılan müdahale biçimleri hakkındaki görüşlerini belirlemek ve uygulanan müdahale programı sonrasında çocukların beden sınırları ve beden sınırlarına müdahaleler karşısında kendi beden bütünlüklerini koruyucu davranışlar hakkındaki görüşlerinin değişimini incelemektir. Bu çalışmada, müdahale programında beden sınırları, iyi-kötü dokunma ayrımı, kötü dokunma karşısında verilecek tepkiler ve onay kavramı biçiminde birbiriyle bağlantılı ancak içerik açısından farklılaşan hedefler içermesi sebebiyle analiz sonuçları her bir hedef ayrı alt başlıklar verilerek tartışılacaktır.

Çocuklarda Beden Aidiyeti ve Beden Sınırları Arasındaki İlişki

Araştırmamızda katılımcılar “Bedenim bana ait ne demek?” sorusuna müdahale sonrası verdikleri yanıtlar, katılımcıların beden sınırlarına onay kavramını dâhil ettiklerini göstermektedir. Bunun da müdahale programının etkisine işaret ettiği düşünülmüştür. Çocukların dokunma türlerini ayırtabilmesi için önce beden sınırlarını öğretmek önemlidir (Anthony, Aquino ve Sandra, 2000). Dolayısıyla katılımcıların müdahale sonrasında bedenlerini aidiyet üzerinden kurmaları, bağlantılı şekilde kendi beden sınırlarını da kurgulayabilmelerini beraberinde getirebilecek temel bir unsurdur. Beden sınırları

dendiğinde, sadece bilişsel-algısal bir deneyim olarak bedeninin içinde bulunduğu çevreden nesnel bir şekilde ayrışması anlaşılabilir. Beden sınırları aynı zamanda öznel olarak algılanan ve bilişsel-emosyonel düzeyde deneyimlenen bir ayırt edicilik deneyimini de içerir (Krzewska ve Dolińska-Zygmunt, 2013). Bu çalışmada beden sınırlarının öznel algılanışı ve bireye özgülüğü, kişinin bedeni üzerindeki kontrolünün ötesinde tanımlanmış ve bireyin bedeni ile ilgili söz söyleme hakkının da kişiler arası düzleme yerleştirildiği görülmüştür. Burada önemli bir nokta, katılımcıların bu ifadelerinin, sunum ve videoda yer alan içeriklerinin birer tekrarı olmamasıdır. Bu da katılımcıların sunulan içeriklere kendilerine göre yorum getirdiklerine işaret etmektedir.

Katılımcıların, bu soruya verdikleri yanıtlar, Fisher ve Cleveland'ın (1956, 1958 içinde Quartier, Antonietti, Franck ve ark., 2013) beden sınırlarının duyumsanmasına ilişkin tanımladıkları engel (barrier) ve geçirgenlik (permeability) boyutları bağlamında da ele alınabilir. Yazarlara göre engel boyutu, bedenin çevresinden fiziksel olarak ayrıştığına dair kalıcı duyumdur. Geçirgenlik ise fiziksel güvenlik ile bağlantılı biçimde beden sınırlarının ihlaline fiziksel maruz kalabilirlik duyumunu olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmada katılımcıların, müdahale sonrasında bedenlerini tanımlarken, dokunmayla gerçekleşebilecek sınır ihlallerini tanımladıkları ve bunun ötesinde bu ihlallere karşı izin alınması ve/veya kişinin kendi isteklerini referans olarak onay vermesi gerekliliği gibi geçirgenliğe dair bilişsel bir korunma ürettikleri düşünülmüştür.

Çocuklarda sınırlar 2, 3 yaş civarında “hayır” demeye başlar, bu da çocuğun otonomisini kazanmaya başladığını gösterir. Bu reddetme ifadeleri, çocuğun kendi benlik sınırlarını oluşturmaya başlamasına işaret eder (Kuczynski ve Kochanska, 1990). Bu çalışmada da katılımcıların ifadelerinde, müdahale sonrasında dokunma, bireyin hem kendisi hem de dokunmak istediği kişi için reddedilebilir bir eylem olarak sunulmuştur.

Çocuklarda İyi Dokunmanın Tanımlanmasında Hissedilen Duyguların ve Beden Sınırlarının Önemi

Katılımcılara sorulan “İyi dokunma ne demektir?” sorusuna katılımcıların müdahale sonrası “*Kendinizi mutlu hissediyorsanız birisi dokunduğunda iyi dokunmadır.*” ifadesi ile olumlu duygulara sebep olan dokunmaları iyi dokunma olarak tanımladıkları görülmüştür. Besleyici dokunma çocuğun gelişiminde önemlidir. Dokunma en önemli duygulardan biridir ve insan gelişimi için önemlidir. Dokunma bakım verenle bebek arasında önemli bir bağ gücü,

iletişim gücüdür (Anthony, Aquino ve Sandra, 2000). İyi dokunma çocukları güvende ve iyi hissettirir. Bu dokunuşlar çocuğa mutlu hissettirir, kendini bakım görmüş ve önemli hisseder. Katılımcıların yanıtlarında iyi dokunma aynı zamanda dokunmadan önce izin alma ile ilişkilendirilmiştir. Dolayısıyla katılımcılar için iyi dokunmanın tanımlanmasında bir başka ölçüt olarak beden sınırlarının izinsiz ihlal edilmemesinin de öne sürüldüğü görülmüştür. Yine bu soruda katılımcılar dokunan kişinin güvenilir biri olmasına odaklanmışlardır. Ancak dokunan kişiden çok kendilerinin bu eylem karşısından deneyimleyecekleri duyguyu öncelemeleri (Örn. “*Öğretmenimizin veya annemizin bize dokunması hoşumuza gidiyorsa iyi dokunma.*”) çocukların iyi dokunmayı kavramlaştırma, beden sınırlarıyla ilişkili biçimde, benlik sınırlarını dikkate aldıklarına işaret etmektedir (Kuczynski ve Kochanska, 1990).

Kötü dokunmada ise çocuk kendini rahatsız hisseder, hoş hissetmez ve o dokunmanın o anda ve orada bitmesini ister (Praharaj, 2018). İyi dokunma destekleyici, sevgi dolu, insancıl ve pozitifdir. İyi dokunmayı öğretirken kişiye özel ve iyi hissettiren ve içinde olumlu davranışları barındırmaktan bahsedilir. Dokunma ilişkileri, duyguları, bizi tanımlar (Daly, Maza ve Daly, 2010).

Yapılan araştırmalar gösteriyor ki cinsel istismar olgularında aile içi cinsel istismar oranları hem ülkemizde hem de dünyada belirgin bir oranda görülmektedir. Çocuklar cinsel istismara güvendiği yakın çevresi, akrabaları, ailesi tarafından uğrayabilmektedir (Akçe ve Doğan, 2020). Bu sebeple araştırmamızda müdahale sonrası çocukların iyi dokunmayı sadece dokunan kişinin güvenilir olması ile sınırlandırmaması, bu noktada kendi duygusuna da odaklanması çocukların cinsel istismardan korunmasında kısmen de olsa önleyici bir değişken olabileceği yönünde değerlendirilmiştir.

Çocuklarda Kötü Dokunmanın Tanımlanmasında Beden Sınırlarını Algılayışlarının ve Onay Kavramının Önemi

Araştırmamızda “Kötü dokunma ne demektir?” sorusuna müdahale sonrasında verilen yanıtlarda, kötü dokunmaya ilişkin müdahale programında ifade edilmemiş olan örneklerin katılımcılar tarafından söylendiği tespit edilmiştir (Örn. “*İzin vermediğimiz hâlde şapur şapur öpmek.*”, “*Kendine çekip sarılması*”). Sevgi ve yakınlık göstermenin sözel olmayan biçimleri olan öpme ve sarılmanın katılımcılar tarafından, onay verme kavramı ile ilişkilendirilmesi, katılımcıların kötü dokunmayı daha geniş bir bağlamda kavradığına işaret etmektedir. Müdahale öncesinde fiziksel şiddet ve zarar verme ile bağ-

lantılandırılan kötü dokunmanın, müdahale sonrasında görünürde iyi dokunma olabilecek davranışların da onay alınmaması durumunda katılımcılar tarafından kötü dokunma olarak sınıflandırıldığını göstermektedir.

Almanya’da 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerine cinsel istismar müdahale programı kapsamında 6 hafta süren “güvenlik hakkı” isimli bir müdahale programı uygulanmıştır (Taaland ve Edelaar, 1997). Araştırmanın sonunda daha ileri yaştaki çocuklarda bedene kötü müdahalede reddetme davranışında artma olduğu gözlenmiştir. Daha alt yaş grubundaki çocuklarda bu davranışı göstermenin daha zor olduğu görülmüştür. Kısa vadede daha büyük çocuklarda fiziksel temas durumunda daha yoğun kötü duygu hissettikleri, daha küçük çocukların daha pozitif duygu hissettikleri görülmüştür. Bu çerçevede, bu bulguların daha ileri yaştaki çocukların ergenliğe yaklaşması sebebiyle dokunmaya daha duyarlı hâlde gelmesinden kaynaklanabileceği düşünülmüştür. Çünkü birçok masum görünen dokunma cinsel istismarın habercisi olabilir ve büyük çocukları fiziksel temas konusunda daha dikkatli olmaya itebilir. Çocuklar öpme, ısırma gibi davranışları tanımlamakta zorlanmaktadır ve bu sebeple de iyi ya da kötü dokunma ayrımını net bir biçimde yapamamaktadır. De Young, 1988’de bu durumun çocukların zihinsel gelişimleri ile bağlantılı olduğunu söylemiştir. 7 yaş altı çocukların davranışın sonucuna baktıkları, kişinin niyetinin ayrımına varamadıklarını görmüşlerdir. Seksüel davranışlar çok belirsiz olabilir. Örneğin dokunma, çocukta güven duygusuna ve sevildiğini hissetmeye yol açabilir. Çocuk da bu cinsel teması kötü muamele olarak yorumlamayabilir (Anthony ve ark., 2000). Bu çalışmadaki katılımcılarımız 7 yaş üstündedir ve ergenlik sürecine girmeye yaklaşmıştır. Dolayısıyla bedene yapılan kötü müdahalenin daha iyi ayrımına varabilecek yaşta ve gelişim düzeyindedirler. Bu bağlamda müdahale programında onay kavramının vurgulanmasının, izni olmadan yapılan müdahaleyi kötü olarak tanımlamasının ötesinde beden sınırlarını koruma davranışlarını aktarmada ve böylece cinsel istismarı da önlemede önem arz etmektedir.

Kötü Dokunmaya Yönelik Müdahale Biçimlerinde Kültürel Öğretilerin Çocukların Davranışlarına ve İfadelerine Olan Yansımaları

Araştırmada “Birisi bize kötü dokununca ne yaparız?” sorusuna müdahale öncesinde çocuklar “*Nazikçe uyarırım.*”, “*Kibarca söyleriz.*” şeklinde ifadeler kullanırken, müdahale sonrası “*Hayır deyip oradan uzaklaşmalıyız.*” “*Yapmamasını söyleyebiliriz.*” ifadelerini kullanmaları çocukların kendi beden sınırlarını direkt ifadelerle korumaya başladığını göstermektedir.

Amerikalı ve Çinli çocukların özür dileme ve reddetme davranışları ile ilgili bir araştırma yapılmıştır (Chang ve Ran, 2020). Bu araştırmaya birinci ve sekizinci sınıf öğrencileri katılmıştır. Araştırma sonunda çocukların bu davranışların altında yatan faktörlerde sosyokültürel farklılıklar olduğu görülmüştür. Çinli çocukların aile yapılarının daha hiyerarşik olduğu ve bu aile yapılarından geldikleri için öğretmen gibi daha üst statüde gördükleri ya da daha yabancı olarak gördükleri kişileri reddetmekte daha zorlandıklarını ve kibarca ifadeleri daha çok kullandıklarını tespit edilmiştir. Yazarlar, Amerikalı ailelerde ise bireysel değerler ve eşitliğin daha ön planda olduğunu, bu ailelerinin çocukların daha çok bağımsız düşünmeye ve hareket etmeye teşvik ettiğini, kendi kararlarını vermeye yönlendirdiklerini belirtmişlerdir. Bu sebeple katılımcıların öğretmen ve arkadaşlarına karşı kibar davranışları ve reddetme ifadeleri, içinde yetiştikleri kültüre göre değişmektedir (Chang ve Ran, 2020).

Danimarkalı kreş ve anaokuluna giden çocuklarla yapılan çalışmada bu çocukların dille ifadeleri ve davranışları oyunları sırasında gözlemlenmiştir ve bu gözlemler neticesinde çocukların daha kibar ifadelerde buldukları görülmüştür. Danimarka kültürüne bakıldığında da çocuklarda dolaylı istemenin yoğun olduğu görülmüştür. Çocukların bu davranışlarının altında yatan faktörlerin içinde bulunulan sosyokültürel öğeler ve aile öğretilerinin etkisi olduğunu görmüşlerdir (Ladegaard, 2004).

Araştırmamızda da müdahale öncesi dolaylı yollarla gelen reddetme ifadelerinin, ülkemizin kültürel yapısında çocuk yetiştirmenin etkisi olabileceği, çocuğun bireyselleşmesinde ona karar hakkının verilmesinin, fikrinin alınmasının, çocuğa ait sınırların fark edilmesi ve buna saygı duyulmasının önemini göstermektedir. Örneğin, Şanlı ve Öztürk'ün (2015) anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ve bu tutumlar üzerinde kültürün etkisini inceledikleri derleme çalışmasında, Türkiye'de yapılan bazı çalışmaların bulgularına göre annelerin yaş, eğitim ve gelir düzeyi düştükçe çocuktan daha fazla itaat beklediği ve büyüklerine saygılı olmanın çocuklarda görülmek istenen özelliklerden biri olduğu aktarılmıştır. Bu bağlamda en azından belirli kesimlerde çocuğun kendi beden ve benlik sınırlarını kurmada zorlanabileceği aşıkardır. Çocuğun, bağımsızlaşmada yaşadığı bu tarz güçlüklerin, kendi bedenine ve benliğine ait sınırların belirlenmemesine ve çocuğun da bağlantılı şekilde böylesi durumlarda dolaylı ifadeler kullanmasına sebep olabileceği düşünülmüştür. Müdahale sonrası gelen katılımcılardan gelen direkt cevaplar

ise müdahalenin çocuğun kendini koruma stratejisindeki değişimini göstermekle beraber, bu değişimin kalıcılığı için anne ve babaların rolünün de incelenmesi gerekmektedir.

Çocuklarda Kendi Bedeninin ve Ötekinin Bedeninin Sınırı Ayırımında Onay Kavramının Önemi

Araştırmamızda “Arkadaşımıza sarıldığımızda neden izin almalıyız?” sorusuna müdahale sonrası çocuklardan, karşısındaki kişinin sınırını fark ederek onun sınırına saygı duymayı gösteren ifadelerin geldiği görülmüştür (Örn. “*Sarılmaktan hoşlanmıyordur izin almalıyız.*”, “*Arkadaşımız belki sarılmamızı istemiyordur.*”). Ayrıca burada katılımcıların karşısındaki kişilerin bedensel söz haklarını dikkate alarak dokunmayı daha soyut bir çerçevede kavramsallaştırarak ele aldıkları düşünülmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların bütün bedene odaklandıkları ve bedenin kişiye ait oluşu ile izin alma gerekliliğini birleştirdikleri görülmüştür. Bu sonuçlar da çocuğun kendi beden sınırı ile karşısındakinin sınırını fark ettiğini ve bu farkındalığı da etkili olabilecek davranışlarla göstermeyi en azından sözel düzeyde benimsediğini göstermektedir.

Sınırlılıklar

Bu araştırmamızın sınırlılıklarından biri, çalışmamızın proje kapsamında yürütülmesi sebebiyle, sadece İstanbul Büyükçekmece bölgesindeki okullarda öğrenim gören 3. ve 4. sınıf öğrencileri ile sınırlı kalmasıdır. Araştırmamız sırasında öğretmenlerin katılımcılarla birlikte eğitime katılması, katılımcıların aynı sınıfta okuyan öğrenciler olması sebebiyle kendilerini rahat ifade etmekte güçlük yaşayarak sorulara yanıt vermemeleri de bazı katılımcılardan gelen bilgileri alamamamıza sebep olabileceği için sınırlayıcı olmuştur. Araştırmamızın belli bir proje kapsamında olması sebebiyle hangi sınıflara eğitim verileceğine okul rehber öğretmenleri karar vermiştir. Katılımcıların direkt araştırmacı tarafından belirlenememesi bu araştırmanın sınırlılıklarından bir diğeridir. Katılımcılardan cevapların tek tek alınmayıp, grup görüşmeleri ile alınması eğitime katılan her bir katılımcının kendini ifade etme olasılığını kısıtlamıştır.

Bu araştırmada geliştirilen ve uygulanan müdahale programının, literatürde yer alan cinsel istismarı önleme programları ile benzeyen ve farklılaşan yönleri vardır. Çeçen-Eroğul ve Kaf-Hasırcı'nın 2013 yılındaki çalışmalarında iyi dokunuş ve kötü dokunuş ölçme aracı kullanılarak çocukların cinsel

istismar hakkında bilgi düzeylerindeki farklılaşmaya bakılmıştır. Bu araştırmada ise sınıf içi yapılandırılmış görüşmeler kullanılarak nitel veriler elde edilerek çocukların beyanları üzerinden beden sınırlarını algılama, dokunma biçimleri, müdahale biçimleri ve onay alma kavramlarındaki değişimler incelenmiştir. Bu desen kullanılarak, çocuklara teorik kavramları dayatmak yerine, bu kavramların onların dünyasındaki karşılıklarına ulaşmanın daha zengin ve gelecek araştırmalara yön verebilecek bilgiler sağladığını düşünüyoruz.

Çocukların ve ergenlerin beden sınırlarına ilişkin kavramlaştırmalarının, bilişsel yeteneklerle ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Quartier, Antonietti, Franck ve Iglesias, 2013). Gelecek araştırmalarda, müdahale programlarının geliştirilmesinde ve uygulanmasında bilişsel yeteneklere dair ölçümlerin de kullanılabilmesi düşünülmüştür. Ayrıca uygulanacak eğitimlerin etkilerinin kalıcı olabilmesi için anne ve babalar için de benzer eğitimlerin planlanacağı araştırmalar da gerçekleştirilebilir.

Sonuç

Bu araştırmada çocukların uygulanan müdahale programı neticesinde beden sınırlarını daha iyi kavrayabildikleri tespit edilmiştir. Çocuklara uygulanan müdahale programında beden sınırları kavramı anlatıldıktan sonra sorulan sorulara verdikleri cevaplarda bedenlerinin onlara ait olmasının ne anlama geldiğini ifade edebildikleri, bedene yapılan müdahalelerde iyi dokunmanın ve kötü dokunmanın ayırımına vardıkları görülmüştür. Ayrıca sadece kendi bedenine yapılan müdahale değil, ötekinin bedenine dokunurken de onay almaları gerektiğini fark ederek ötekinin beden sınırlarını tanıdıkları, beden sınırlarının sadece kendi bedenleri ile ilişkili olmadığı, ötekinin bedeni ile de ilişkili olduğunu gördükleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte beden sınırlarına yapılan müdahale karşısında bu sınırları nasıl koruyacaklarına dair doğru tepki biçimlerini de öğrendikleri görülmüştür.

Çocuklara uygulanan müdahale programı öncesinde bedenlerine yapılan müdahalelerde aile ve yakın çevre gibi güven duydukları kişilere karşı da beden sınırlarını korumaları gerektiğinin ayırımına varmadıkları görülmüştür. Müdahale programı sonrasında beden sınırlarına olan müdahalede kendi bedenlerine dokunan kişi güvendiği bir yetişkin de olsa çocuğun onayının alınmasının gerektiği ve burada onay verirken önemli olan noktanın söz konusu dokunmanın kendilerinde yarattığı olumlu ya da olumsuz duygu olduğu bilgi-

sini de edindikleri ve ifade ettikleri tespit edilmiştir. Bu sonuçların da çocukların güven duyduğu yetişkinler tarafından gerçekleştirilebilecek cinsel istismar durumlarını önlemek açısından önemli bir bilgi olduğu düşünülmüştür.

Çocuklar müdahale programı sonrasında beden sınırlarına olan müdahalelerde onay ve izin kavramını sıklıkla ifade etmişlerdir. Dolayısıyla çocuklar bedenleri üzerinde kendilerinin söz hakkı olduğunu, onların izni dışında bedenlerine dokunulmasının aslında beden sınırının ihlali olduğunu daha net fark ettiklerini göstermektedir. Bu sonuçların da çocukların cinsel istismar durumunda karşısındakine bedenine dokunmasına izin vermemesini sağlayarak istismarın önleyiciliğinde önemli bir etkisi olabileceği düşünülmüştür.

Çocukların ilk kimlik inşası bedenleri ile başlar. İlk olarak beden üzerinden öteki ile ilişki kuran çocukların beden sınırlarının ayırıcılığı olmaları, benlik sınırlarını korumaları için önemli adımlardan biridir. Bu çalışmada çocukların beden sınırları ile ilgili farkındalıklarının artmasının yaşamlarında benlik sınırlarını oluşturmaları için de bir adım oluşturabileceği düşünülmüştür. Cinsel istismarın önlenmesinde küçük yaşlardan itibaren çocuklara beden sınırlarını öğretmenin önemi büyüktür. Bu çalışmanın da beden sınırları, bedene müdahalede onay ve izin kavramlarına değinmesi sebebiyle cinsel istismarı engellemeye yönelik yapılacak ilerideki çalışmalarda yol gösterici olması hedeflenmiştir.

Kaynakça

- Adalı, N. (2007). *10-12 yaş grubu çocuk istismarı ebeveyn ve çocuk bilgilendirme çalışması*. Tezsiz yüksek lisans programı dönem projesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akçe, İ. ve Doğan, H. (2020). Cinsel istismara maruz kalmış çocuklar üzerine bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4(1), 12-20.
- Alkan-Ersoy, Ö. ve Özkan, H. K. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının cinsel istismara ilişkin bilgilerinin incelenmesi: Nitel bir bakış. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 6(1), 123-139.
- Altundağ, S. (2020). Cinsel istismarı önlemede farklı bir yaklaşım: Çocuk farkındalığı, vücutuma dokunma. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(1), 10-18.
Doi: 10.46971/ausbid.612153
- Anthony, T., Aquino, B. A. ve Sandra, S. L. (2000). The use of nonerotic touch with children. *Journal of Psychotherapy in Independent Practice*, 1(3), 17-30.
- Arat-Odacı, A. (2018). *Yetersizlikten etkilenmiş bireylere video ile model olunarak sunulan cinsel istismardan korunma öğretim programının etkililiği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aslan, D. (2004). Beden algısı ile ilgili sorunların yaratabileceği beslenme sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Halk Sağlığı A. D.*, 13(9), 326-329.

- Bankır, S. (2013). Tahar Ben Jelloun'un çocuk adlı romanında beden ve kimlik sorunsalı. *Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(10), 155-163.
- Bargal, D. (2008). Action research: A paradigm for achieving social change. *Small Group Research*, 39(1), 17-27.
- Bilgin, N. (2014). Sosyal bilimlerde içerik analizi: Teknikler ve örnek çalışmalar. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Burns, A. (2000). Facilitating collaborative action research: Some insights from the AMEP. *Prospect*, 15(3), 23-34.
- Cohen, L. ve Manion, L. (1994) *Research Methods in Education*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Chang, Y. F. ve Ran, W. (2020). Sociopragmatic competence in American and Chinese children's realization of apology and refusal. *Journal of Pragmatics*, 164, 27-39.
- Çeçen-Eroğul, A. R. ve Kaf-Hasırcı, Ö. (2013). İlköğretim birinci kademe öğrencilerine yönelik geliştirilen cinsel istismarı önleme psiko-eğitim programının etkililiğinin sınanması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(2), 719-729.
- Çıtak-Tunç, G., Gorak, G., Özyazıcıoğlu, N., Ak, B., Işıl, Ö. ve Vural, P. (2018). Preventing child sexual abuse: Body safety training for young children in Turkey. *Journal of Child Sexual Abuse*, 27(4), 347-364.
- Daly, J. L., Maza, M. S. ve Daly, C. M. (2010). "Gray Touch": professional issues in the uncertain zone between "good touch" and "bad touch". *Marquette Elder's Advisor*, 11(2), 223-279.
- Derince, Z. M. ve Özgen, B. (2015). Eylem araştırması. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt, (Ed.), *Nitel araştırma yöntem teknik analiz ve yaklaşımları içinde* (146-161). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Eser, D. (2018). *Kadın konukevlerinde kalan çocukların beden güvenliği eğitimi ile kendini koruma becerilerinin artırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Flavell, J. H. (1963). *The developmental psychology of Jean Piaget*. D Van Nostrand. <https://doi.org/10.1037/11449-000>
- Gökçe-İmren, S., Ayaz, A. B., Yusufoğlu, C. ve Rodopman-Arman, A. (2013). Cinsel istismara uğrayan çocuk ve ergenlerde klinik özellikler ve intihar girişimi ile ilişkili risk etmenleri. *Marmara Medical Journal*, 26, 11-16.
- Gupta, M. A. ve Schork, N. J. (1995). Touch deprivation has an adverse effect on body image: Some preliminary observations. *International Journal of Eating Disorders*, 17(2), 185-189.
- Jin, Y., Chen, J. ve Yu, B. (2016). Knowledge and skills of sexual abuse prevention: A Study on school-aged children in Beijing, China. *Journal of Child Sexual Abuse*, 25(6), 686-696.
- Kenny, M. C, Capri, V., Reena, R., Thakkar-Kolar, Ryan, E. E. ve Runyon, M. K. (2008). Child sexual abuse from prevention to self-protection. *Child Abuse Review*, 17, 36-54.
- Krippendorff, K. (2004). *Content analysis: an introduction to its methodology* (2. baskı). Thousand Oaks, CA: Sage.

- Krzewska, I. ve Dolińska-Zygmunt, G. (2013). Sense of body boundaries survey-construction and psychometric values. *Polish Journal of Applied Psychology*, 11(3), 93-110.
- Kuczynski, L. ve Kochanska, G. (1990). Development of children's noncompliance strategies from toddlerhood to age 5. *Developmental Psychology*, 26(3), 398-408.
- Ladegaard, H. J. (2004). Politeness in young children's speech: context, peer group influence and pragmatic competence. *Journal of Pragmatics*, 36, 2003-2022.
- Mayring, P. (2000). Qualitative Content Analysis [28 paragraphs]. Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research, 1(2), Art. 20. <http://nbnresolving.de/urn:nbn:de:0114-fqs0002204>.
- Meares, R. ve Orlay, W. (1988). On self-boundary: A study of the development of the concept of secrecy. *British Journal of Medical Psychology*, 61(4), 305-316.
- Murray, C. D. (2001). The experience of body boundaries by siamese twins. *New Ideas in Psychology*, 19, 117-130.
- Ozan, E., Kırkpınar, İ., Aydın, N., Fidan, T. ve Oral, M. (2008). Narsistik kişilik bozukluğu: gelişim süreçleri ve yaşamı. *RHCP, Psikiyatride Derlemeler, Olgular ve Varsayımlar Dergisi*, 2(1-2), 25-37.
- Praharaj, M. (2018). Awareness of good and bad touch among children. *I-manager's Journal on Nursing*, 8(2), 1-6.
- Quartier, V., Antonietti, J. P., Franck, L. ve Iglesias, C. (2013). Space for thought: Representation of body boundaries and intellectual efficiency in children. *Publié dans Rorschachiana*, 34, 4-23.
- Schreier, M. (2014). Qualitative content analysis. U. Flick, (Ed.), *The SAGE handbook of qualitative data analysis* içinde (170-183). London: Sage.
- Seydooğulları, S. (2018). *İlkokul 3. ve 4. sınıf öğrencilerine yönelik cinsel istismarı önleme psiko-eğitim programının geliştirilmesi ve etkililiğinin sınanması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Shen, G., Meltzoff, A. N., Weiss, S. M. ve Marshall, P. J. (2020). Body representation in infants: Categorical boundaries of body parts as assessed by somatosensory mismatch negativity. *Developmental Cognitive Neuroscience*, 44, 100795.
- Şanlı, D. ve Öztürk, C. (2015). Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ve tutumlar üzerine kültürün etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(4), 240-246.
- Taaland, M. ve Edelaar, M. (1997). Positive and negative effects of a child sexual abuse prevention program. *Child Abuse & Neglect*, 21(4), 399-410.
- Van Der Kolk, B. A. (2018). *Beden kayıt tutar* (2. baskı). (N. Cihanşümül Maral, Çev.). Ankara: Nobel Yaşam. (Orijinal çalışma basım tarihi: 2014)
- Weatherley, R., Siti Hajar, S. A. B., Noralina, O., John, M., Preusser, N. ve Yong, M. (2012). Evaluation of a school-based sexual abuse prevention curriculum in Malaysia. *Children and Youth Services Review*, 34, 119-125.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.